

קטן שכיבה בשוגג וכיו"ב את האור בשבת, ומטריד הדבר את הקטני ואת בני הבית מלישון, האם מותר לכבות את האור בשינוי, והאם עדיף שיעשה זאת ע"י קטן, ומאיזה גיל נחשב קטן לענין זה.

שאלה זו, שאלת חכם מורכבת היא מכמה שאלות וסוגיות שונות, וננסה לא להלאות ולהחקות אחרי כולנה:

משנה דהמכבה את הנר ופולגתת תנאי במלשאצ"ג

מדרבנן, ונאמן לשיטתו בפ"א משבת שם שפוסק כרבי יהודה במלשאצ"ג, ואילו ר"פ פסקו כר"ש וקרבי יוסי וס"ל דאינו חייב כל זמן שאינו מתכוון לעשות פחמין.

ועיין בפיהמ"ש להרמב"ם שם שכתב במפורש דכל ההיתר לכבות הנר הוא "בתנאי שא"א להעבירו למקום אחר, ולא להסתיר האור ממנו". ושוב ראיתי שהביא פיהמ"ש הנ"ל **במשנ"ב** (סימן רע"ח סק"ב) וראה מה שנו"נ בדבריו **בביה"ל שם** (ס"א ד"ה מותר) דלהרמב"ם במידה והיה אפשר לעשות בדרך אחרת ומכ"מ כיבה הנר, **דחייב חטאת**, ושוב כתב דשמא מיחייב להרמב"ם משום דס"ל כר"י דחייב על משלאצ"ג, והעלה לדינא להחמיר בזה ושאיין להקל לכתחילה. יעו"ש. וע"ע **בזה בשואל ומשיב** (תנינא ח"ג סימן ד') דהוכיח ממשנתנו דאינו חייב כשעשה לצורך פקו"נ (וכמדומני שאף הוא ז"ל לא ראה פיהמ"ש הנ"ל).

שנינו בשבת (פ"ב ה"ה, דף כ"ט): "המכבה את הנר מפני נשוא מתירא מפני גוים, מפני לסטים, מפני רוח רעה, ואם בשביל החולה שיישן, פטור. כִּחֲסֵי עַל הַנֵּר, כִּחֲסֵי עַל הַשָּׁמֶן, כִּחֲסֵי עַל הַפְּתִילָה, חֲתִיב. וְרַבִּי יוֹסִי פוֹטֵר בְּכֻלָּן חוּץ מִן הַפְּתִילָה, מִפְּנֵי נֶשְׂוָה עוֹשֶׂה פְּחָם".

וביאר המפרשים (הרמב"ם בפיהמ"ש, ורע"ב והתו"ט ועוד) דת"ק ס"ל כרבי יהודה המחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה, ואילו רבי יוסי ס"ל כרבי שמעון הפוסט, ולכן אין המכבה חייב אלא כשנתכוון בכבוי לעשות פחמין.

והנה פולגתת ר"י ור"ש ומחלוקת הפוסקים בה ארוכה מארץ מידה על כל הנפק"מ שבה, **והרמב"ם** וסיעתו (בפ"א משבת ה"ו, ובפ"ב ה"ב) פסקו שכל המכבה אסור מה"ת, חוץ ממכבה גחלת של מתכת שהוא אסור

דין שבות דשבות ע"י גוי

ועפ"י זה פסק בשו"ע או"ח סימן ש"ז (ס"ה): "דבר שאינו מלאכה ואינו אסור לעשותו בשבת אלא משום שבות מותר לישראל לומר לעכו"ם לעשותו בשבת והוא שיהיה שם מקצת חולי או יהיה צריך לדבר צורך הרבה או מפני מצוה כיצד אומר ישראל לעכו"ם בשבת לעלות באילן להביא שופר לתקוע תקיעת מצוה או להביא מים דרך חצר שלא עירבו לרוחוץ בו המצטער ויש אוסרין: **הגה:** ולקמן סימן תקפ"ו (סכ"א) פסק להתיר ועיין לעיל סימן רע"ו (ס"ב) דיש מקילין אפילו במלאכה דאורייתא וע"ש ס"ג".

אמנם בנדו"ד איירינן בחשמל דנחשב הוא ל"גחלת של מתכת" שלכו"ע פטור על כבויה, וא"כ ע"י גוי דהו"ל שבות דשבות לכאורה יש להתיר. אלא שיש לדון האם נחשב הוא זה לצורך וכן כאמור האם אין דרכא אחריתא להעתיק הילדים ממקומם וכיו"ב.

ולענין צורך כתב הרמב"ם בפ"ו (ה"ט): "דְּבָר שְׂאִינוּ מְלָאכָה וְאִין אָסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ בְּנִשְׁבֵּת אֶלָּא מְשׁוּם נְשִׁבוֹת מְתֵר לְיִשְׂרָאֵל לִזְמַר לְנִכְרֵי לַעֲשׂוֹתוֹ בְּנִשְׁבֵּת. וְהוּא נְשִׁיחָה שֶׁמֶן מְקַצֵּת חֲלִי אוֹ יְהִי צָרִיךְ לְדָבָר צָרֵךְ הַרְבֵּה אוֹ מִפְּנֵי מְצָוָה".

האם יש כאן "מקצת חולי", או "צורך הרבה"

הרבה, והנה בכיבוי נר **לצורך בריא ע"י נכרי** כתב **הגרש"ז לאסור** (מאור השבת ח"א מכתב י"ג אות א'), **אע"ג**

מעתה אם היה כאן מקצת חולי וכיו"ב פשיטא דישי להתיר, אלא דיל"ע האם הצער מהאור נחשב "צורך

² והיא"א הוא התוספות בגטין (ח: ד"ה אע"ג) יעו"ש.

¹ עיין להראב"ד בהשגותיו שם, ובתוס' (ג: ד"ה הצד) ורמב"ן (קנ"ז. ד"ה בכל) והרשב"א (קנ"ו: ד"ה מהא) ועוד.

דהו"ל שבות דשבות יעו"ש טעמו [וע"ע בשש"כ (פ"ב) הע' מ', ע"מ מ"ח מהד' תש"ע] גבי מהו נקרא צורך ובפלוגתת ר"י ור"ש בזה].

אולם בכיבוי חשמל כתב (שם) שמא יש להתיר כיון דהלחיצה על המתג אינה מכבה את האור אלא מונעת הדלקות נוספת המתחדשת בכל רגע, והאור כבה מאליו. יעו"ש. ולפי דבריו יש להקל בכה"ג.

עוד נראה להקל מטעמא דקטנים חשיבי כחולה שאין בו סכנה, כמבואר ברבנו ירוחם שהובא ברמ"א בסימן שכ"ח (סי"ז) "דסתם צרכי קטן כחשבא"ס דמי". ומה"ט התירו לגוי להדליק האור עבור הקטן כשמפחד מהחושך (עיין קצוה"ש סימן ק"ל בבדה"ש סק"כ, ובחוט שני ח"ג ע"מ רט"ו) וא"כ ק"ו בכבוי החשמל דקיל טפי.

וגיל זה של הקטנים לנדון דידן של טירדה מחמת האור, נראה שכל זמן שאינם בוגרים דיים ומצטערים מהאור באופן של בכייה ונהייה וכיו"ב, דחשיבי בכלל

חשבא"ס לענין זה, ובאורל"צ (ח"ב פל"ו תשובה ד) כתב (לענין סתם צרכי קטן הנ"ל) דהוא עד י"ג שנים.

עוד י"ל עפ"י מה שכתב רע"א בגליון השו"ע בסימן שכ"ו (סק"ב) שמצטער חשיב כחשבא"ס, והביאו בביה"ל שם (ס"א ד"ה במים). [ובמק"א כתבנו להביא ראיה לדבריו מדברי הרמב"ם בפ"ה מתפלה (ה"ב) שכתב "וכן הצמא והרעב הרי הן בכלל החולים". והיינו כיון דחשיבי כחשבא"ס יעו"ש]. ותבט עיני להמג"א בסימן רע"ו (סקט"ו) דכתב דסמכו העולם על השיטה המתירה שבות במצטער גרידא והפנה להגהות מרדכי³ וכן לסימן שכ"ח (סל"ג), עיי"ש. ולפ"ז הן הקטנים המצטערים, והן הוריהם דמצטערים מהם ואינם יכולים לישן מחמתם, י"ל דחשיב זה כחולי או כצורך המתיר שבות דשבות. וגדולה מזו ראיתי להשו"מ (שתיטאה סימן ל"ג, ד"ה והנה הגידו לי) שהתיר שבות דשבות להדליק נר יא"צ ע"י גוי, אע"ג דאינו אלא מחמת מנהג של "נר ה' נשמת אדם". יעו"ש.

מחלוקת האם התירו שבות דשבות ע"י ישראל

גופא בסימן שכ"ה (משב"ז סק"א) משמע דשרי ע"י ישראל, וכן בנשמ"א שבת (פס"ב כלל ג') כתב "ודאי לא גרע שבוד"ש ע"י אינו יהודי משבות כלאחר יד" ועיין שם עוד בכלל ד'. וכן בהגהות חכמת שלמה (סימן ש"ח סמ"א) התיר להוציא תינוק לביהכ"נ לומר קדיש, כיון דהוצאה לצורך זה היא משלאצ"ג ובכרמלית הו"ל שבוד"ש. ועיין בביה"ל סימן שמ"ט ס"ה (סוד"ה ואפלו בכרמלית) דהעברה בכרמלית פחות מד"א מותרת לצורך מצוה מטעמא דשבוד"ש, וכן מוכח מהביה"ל בסימן שט"ז סי"ב (ד"ה לצוד) דהתיר לישראל צידה בתרי דרבנן לצורך הפסד.

וע"ע בזה בחזו"ע שבת ח"א (ע"מ רנ"ז-רנ"ט) שהתיר מה"ט לכבות אור החשמל אף ע"י ישראל בשינוי כגון במרפקו וכיו"ב. [ועיין להרש"ש בחידושו (שבת מ"ב) דכיבוי גחלת של מתכת הוי שבות דשבות, מעתה בשינוי הו"ל תלת דרבנן].

הן אמת דעד כה דיברנו משבות דשבות שע"י נכרי, אולם בשבות דשבות דע"י ישראל לא מצינו בהדיא מי שדיבר בזה מבין רבותינו הראשונים.

ובאחרונים פליגו בזה דעיין להפמ"ג בסימן ש"ז (א"א סק"ז) כתב שדין זה אינו אלא ע"י נכרי ולא הותר ע"י ישראל, וכע"ז כתב מהר"ם שיק (או"ח ריש סימן קכ"א) ועיין בחזו"א (או"ח סימן ק"ג סוף סקי"ט) דכתב להוכיח דמכך דעקירה בלא הנחה ברשויות דרבנן- אסור, אולם במקום מצוה יל"ע אי שרי בכה"ג, ושוב כתב דמכך דבתינוק דאשתפוך חמימיה (עירובין ס"ז): לא התירו, ש"מ דשבות דאמירה לא"י קיל טפי וכדאמר שם. יעו"ש.

אמנם עיין להרמב"ן בתורת האדם (שער המיחוש) שהתיר לחשבא"ס לעשות שבות ע"י שינוי, וכ"פ בדעה שלישית בשו"ע סימן שכ"ח (סי"ז) עיי"ש במשנ"ב (סקנ"ד, סקנ"ז). וכ"כ הר"ן בחידושו (שבת קכ"ט. ד"ה דבר). וכן הרשב"א בחידושו שם (ד"ה אמר ליה). גם בפמ"ג

האם עדיף שגדול יעשה שבוד"ש או לומר לקטן

(סק"ה).

³ וככה"נ הן הגה"מ (פ"א משבת סימן כ"ו) שצויינו בבאור הגר"א שם

במנו"א שם ס"ז).

ואם כן, כיון דכיבוי גחלת הוא שבוד"ש וכדברי **הרש"ש** דלעיל, הגדול שיכבה ע"י שינוי, ממילא יעשה כן ע"י תלת דרבנן דעדיף טפי (ולהרמב"ם דמחייב במלשאצ"ג הוא תרי דרבנן), ומשא"כ הקטן דבכבוי **להרמב"ם** הוא חד שבות, וכאמור **בביה"ל** (סימן ש"ז ס"א, ד"ה מותר) דיש לחוש לחטאת באיכא דרכא אחריתא, ובנדו"ד שהוא גחלת של מתכת עכ"פ הוא איסור דרבנן, א"כ עדיף טפי למיעבד כן ע"י הגדול, שעיי"כ ה"איסור" קל יותר ולא גזרו בכה"ג.
כ"ה הגלע"ד.

מעטה דנתבאר דניתן להקל בכה"ג אף ע"י ישראל בשבות דשבות, צל"ע אי עדיפא למיעבד הכא ע"י קטן או שמא הוא עצמו יעשה כן, ועיין **במנו"א** (ח"א פ"כ ס"ד) דבדבר שאסור רק מדרבנן ויש אוסרין ויש מתירין, דמותר לעשות ע"י קטן ואין לחוש דילמא אתי למיסרך כמבואר **ברשב"א** (יבמות קי"ד). ועוד.

ומיהו אכתי אינו מוכח דעדיף דייעשה הכיבוי ע"י הקטן, ונ"ל דכיון ד"המכשלה" יצאה מתחת יד הקטן, דעדיף שאת הכיבוי יעשה הגדול שעיי"כ יראה הכי פחות דניחא ליה בכיבוי, ולא ילמד הקטן שיש בכיבוי זה קורת רוח להוריו. דאם יראה הקטן דניח"ל להוריו בכיבוי שלו הקטן, הלא בכה"ג יש להפרישו אפילו באיסור דרבנן (עיין

המורם מכל האמור

אם ניתן להעתיק את מקומם של הילדים לחדר אחר, או לכסות את המנורה\ האור בסמיכה וכיו"ב עדיף, כמבואר **בפיהמ"ש** להרמב"ם ונפסק **בביה"ל** בסימן רע"ח (ד"ה מותר).

במידה ואין מנוס כנ"ל, ויש קטנים שהדבר מטרידם למאוד, ניתן לדונם כחשבא"ס ולהתיר שבות דשבות, והיינו כיבוי בשינוי. מסברא נראה לאמוד גיל הקטנים, כל שהם נוטים לבכי, מחמת דברים הטורדים אותם, אך בילד שאינו "גדול" הלכתית, אך "בוגר", נראה שבכה"ג אי"צ לכבות מחמתו, ואין להקל.

כמובן שהוה"ד במידה וישנו מבוגר זקן או חולה.

לענ"ד עדיף שהגדול יכבה בשינוי, דלרוב הפוסקים הוא תלת דרבנן, מאשר קטן יכבה, גם במקום שאין חשש שילמד מכך להבא, משום שכשיש דרך אחרת, נחשב הדבר לאיסור גם כשעושה לצורך.

כמובן שכאשר כולם גדולים ובריאים, ואין "צורך הרבה" לכיבוי זה, שאין היתר לכבות כלל ועיקר, אפילו לא ע"י שבות דשבות.

ויה"ר שלא נבוש בעולם הזה, ולא נכלם לעוה"ב.